

Nr 128.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

Kapitalbudgeten.

Statens allmänna fastighetsfond.

1:o) Utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall. I propositionen nr 170 har Kungl. Maj:t (punkt 1, s. 2—55 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 12 mars 1954) föreslagit riksdagen att till Utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

För att utreda frågan om organisationen av förvarings- och interneringsklienteletets vård samt framställa de rekommendationer och förslag som påkallades av utredningen tillkallades med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 maj 1952 särskilda sakkunniga. De sakkunniga, som antog benämningen säkerhetsanstaltsutredningen, har efter fullgjort uppdrag avlämnat ett den 2 oktober 1953 dagtecknat betänkande med förslag till vårdorganisation för förvarade och internerade (SOU 1953: 32). Betänkandet har varit föremål för remissbehandling.

En redogörelse för utredningens förslag jämte däröver avgivna yttranden finnes intagen i statsrådsprotokollet (s. 5—49). Till denna redogörelse tillåter sig utskottet att hänvisa.

Departementschefen anför i huvudsak följande.

Brottslingar, vilkas psykiska konstitution avviker från det normala, ehuru ej i sådan grad att de kan straffriförklaras, kan under vissa förutsättningar dömas till förvaring i säkerhetsanstalt. I förutsättningarna ingår, att den dömda på grund av sin sinnesbeskaffenhet måste antagas vara oemottaglig eller föga mottaglig för straff, att han får anses som vådlig för annans säkerhet till person eller egendom och att brottet är så grovt att därå enligt lag kan följa straffarbete eller, i fråga om sedlighetsbrott, straffarbete eller fängelse. Det som skiljer förvaringen från straffarbete eller fängelse ur behandlingsmässig synpunkt är, att förvaring i princip är en tidsobestämd reaktionsform, under det att straffarbete och fängelse av domstolen

bestämmas till viss tid. Förvaring gäller dock alltid en av domstolen angiven minsta tid.

Vid sidan om förvaring finnes även en annan tidsobestämd påföljd, nämligen internering i säkerhetsanstalt. Förutsättning härför är att den dömda tidigare undergått straffarbete eller förvaring i minst fyra år. Internering har icke, såsom förvaring, avsetts endast för personer med abnorm sinnesbeskaffenhet. Denna skillnad har dock i praktiken knappast någon betydelse, och därför har också internering blivit en alltmer ovanlig påföljd. Flerparten som skulle kunna komma i fråga till internering erhåller i stället förvaring.

Lagstiftningen om förvaring och internering, som tillkom år 1927 men som fått sitt nuvarande innehåll genom ändringar vidtagna åren 1937 och 1945, bäres upp av det behov som föreligger för samhället att skydda sig mot farliga brottslingar och samhällsbesvärliga återfallsförbrytare. En särskild nämnd, interneringsnämnden, beslutar angående utskrivning av förvarade och internerade. Nämnden måste också höras, innan domstol får döma till förvaring eller internering. Domstolen är dock inte bunden av nämndens inställning i frågan.

Antalet till förvaring dömda har från och med år 1947 uppgått till i genomsnitt ca 100 fall om året. Beläggningen av förvarade vid fångvårdsanstalterna uppgick den 1 januari 1954 till 446 män och 4 kvinnor. Interneringsfallen har däremot praktiskt taget försvunnit. Sedan 1948 har ingen nydömts, och beläggningen utgjorde den 1 januari 1954 endast 4 män. De kvinnliga förvarade vistas på kvinnoanstalten i Växjö. De manliga förvarade och internerade vårdas på ett flertal fångvårdsanstalter, nämligen anstalten Hall, direkt byggd för klientelet och försedd med såväl slutna som öppna avdelningar, anstalterna i Norrköping, Karlstad, Kalmar och Västervik samt kolonierna Sjöboda, Orretorp och Ollestad. Antalet platser på dessa anstalter uppgår till sammanlagt 433. Av dessa platser måste emellertid vissa beläggas med häktade och vanligt fångklientel. Till följd härav måste ett antal förvarade i väntan på plats omhändertagas vid andra fångvårdsanstalter. De flesta av dessa exspektanter förvaras på Långholmen. På Hågaanstalten vistas ett mindre antal förvarade som behöver psykiatrisk vård.

Enligt den plan för fångvårdens omdaning på längre sikt, den s. k. långtidsplanen, som framlades för 1950 års riksdag och i huvudsak vann dess godkännande, skulle i en första etapp behandlas de anstaltsorganisatoriska frågorna för det ungdomliga kriminalpolitiska klientelet. Därefter skulle i en andra etapp följa anstaltsanordningarna för fångvårdens abnormklientel, i främsta rummet de förvarade, och i en tredje etapp anstaltsfrågorna för det ordinära fångvårdsklientelet. En central del av den första etappen i detta förnyelseprogram är snart klar i och med att den nya ungdomsanstalten Roxtuna tages i bruk, vilket beräknas kunna ske hösten 1954. Vissa andra anordningar för det yngsta fångvårdsklientelet har redan förut genomförts. Säkerhetsanstaltsutredningens förslag till vårdorganisation för förvarade och internerade avser den andra etappens planeringsarbete.

Av de undersökningar som säkerhetsanstaltsutredningen gjort och vad som eljest är bekant rörande de förvarade och internerade framgår i stora drag följande. Bland de brott för vilka de intagna dömts dominerar tjuvnad, bedrägeri och andra förmögenhetsbrott. Genomgående gäller att klientelet har varit föremål för upprepade, ofta långvariga frihetsberövanden och andra samhällsingripanden av olika slag. Enligt anstaltschefernas uppfattning har klientelet genomgående en mycket stor benägenhet för alkoholmissbruk. Försummelser att inställa sig efter permissioner eller missbruk av permissioner på annat sätt är bland detta klientel vanligare än bland andra intagna. Även rymningar från anstalter förekommer i förhållandevis stor omfattning.

De av domstolarna fastställda minsta tiderna för omhändertagande utgör för en fjärdedel av klientelet ett år, för hälften över ett men högst två år och alltså för en fjärdedel över två år. Det visar sig att den av interneringsnämnden bestämda villkorliga utskrivningstiden i tre fjärdedelar av fallen med högst ett halvt år överskrider minimittiden. Förlängningarna utöver de av domstolarna fastställda minsta tiderna sammanhänger vanligtvis med misskötta permissioner eller klandervärt uppförande. Den som förut undergått förvaring brukar ej heller frigivas redan vid utgången av minsta tiden. Återfallsfrekvensen är mycket hög, ca 70 % för dem som första gången utskrivs från förvaring. Mer än hälften av anstaltsklientelet har tidigare dömts till förvaring eller internering och efter återfall erhållit ny sådan påföljd. Anstaltschefernas pessimism rörande klientelprognosen är också högst påtaglig. Den svåra sociala och psykiska belastningen till trots får emellertid majoriteten av de intagna ett gott betyg på anstalterna för arbetsvillighet och arbetsduglighet.

I sin kritik av de nuvarande förhållandena har säkerhetsanstaltsutredningen bland annat uttalat följande. Anstaltsvårdens utformning motsvarar inte vårdbehoven. Ehuru alkoholen utgör ett avgörande personligt problem för klientelens huvudmassa, har erforderliga åtgärder inte vidtagits för att lösa denna fråga. En fjärdedel av klientelet lider av sjukdomar och defekter av arbetshindrande art, men tillräckliga behandlingsresurser saknas. Den arbetsbrist som råder på vissa anstalter är besvärande, särskilt med hänsyn till behovet av arbetsträning för klientelet. För detta socialt tungt belastade och övervägande abnorma klientel finnes ytterst ringa möjlighet att erhålla behövlig psykiatrisk tillsyn. Dessa brister inom anstaltsvården framhäves enligt utredningen ytterligare genom de otillräckliga anordningarna inom öppenvården. Det måste antagas, att föreliggande brister i öppenvårdsorganisationen avsevärt bidrar till den höga återfallsfrekvensen inom klientelet. Detta är tragiskt ur humanitära synpunkter och dessutom mycket kostnadskrävande på grund av nuvarande höga vårdkostnader på anstalt. Småanstaltssystemet har på ett oproportionerligt sätt ökat kostnaderna för personal. Samtidigt som man på varje enskild anstalt känner sig lida brist på personal, blir det sammanlagda antalet för vården anställda alltför högt i förhållande till antalet vårdade. En koncentration av anstalterna skulle er-

bjuda möjligheter till rationalisering på personalsidan, varigenom utan ökning av personalkostnaden en förstärkning kunde ske av den terapeutiska personalen. Koncentrationen skulle vidare ge möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt utveckla arbetsdriften. Utredningen framhåller vidare behovet av en bättre samordning mellan anstaltsvård och öppenvård.

Säkerhetsanstaltsutredningens uppgift har varit att framlägga förslag till en ändamålsenlig vårdadministration. Uppgiften att ompröva den juridisk-systematiska utformningen av förvarings- och interneringsinstituten åvilar däremot strafflagberedningen. Till ledning för säkerhetsanstaltsutredningens arbete har strafflagberedningen utarbetat en promemoria, som innehåller beredningens principiella ståndpunkt beträffande förvaring och internering. Därav framgår bl. a. att beredningen anser, att de båda instituten förvaring och internering bör sammanslås till ett enda institut, benämnt internering. Enligt beredningens förslag skall domstolen i fortsättningen inhämta interneringsnämndens yttrande endast om den finner detta nödigt. I stället skall nämnden tilldelas ett större inflytande på utformningen av vården i de individuella fallen. Behandlingen föreslås skola äga rum dels i anstalt och dels i frihet. Nämnden skall avgöra vilken vårdform som skall användas men skall inte äga överföra den internerade till behandling utanför anstalt, förrän minimistrafftiden för brottet, dock minst två år, förflutit. Sedan den minsta tiden för interneringen i anstalt gått till ända, skall nämnden äga förordna, att interneringen upphör. Givetvis skall ett sådant förordnande inte meddelas, förrän den internerade prövats i öppen vård, från vilken han när som helst kan återtagas till anstalt. Vidare föreslås vissa tidsfrister för den totala behandlingstiden. Det bör dock här anmärkas, att strafflagberedningen ej är helt enig beträffande de riktlinjer som den sålunda dragit upp för sitt kommande förslag.

I fråga om sättet att inom vårdorganisationen åstadkomma bättre behandlingsresultat har säkerhetsanstaltsutredningen anvisat följande vägar. Vården bör erhålla en avgjort medicinsk inriktning, varvid förutsättes att organisationen får disponera över ett tillräckligt antal läkare, psykologer och socialarbetare. Internerna måste få arbeta i en välordnad arbetsdrift. Anstaltsbehandlingen bör differentieras bättre efter vårdbehoven; det måste sålunda finnas fast avdelning för de farligaste intagna, slutna avdelningar för dem som behöver noggrann tillsyn ehuru de ej är farliga, och öppna avdelningar för de pålitligaste. Man måste även förfoga över ordentliga sjukvårdsresurser. Vidare måste öppenvården förbättras genom att bereda möjligheter till familjevård och vård i inackorderingshem för de interner som är i behov av en noggrannare tillsyn. Vårdledningen bör göras fastare och samspelet mellan anstaltsvård och öppenvård smidigare.

Utredningen har uppskattat behovet av fasta platser till 40, av övriga slutna platser till 280 samt av platser på öppen anstaltsavdelning till 120. För sjuka har räknats med 25 platser och för mottagningsfall med 5 platser. Hela antalet beräknade platser på anstalt utgör alltså 470. Platsbehovet för familjevård har uppskattats till 50. Beträffande vården i inackorderingshem

föreslår utredningen försöksverksamhet med ett inackorderingshem för 10 intagna.

Efter att ha prövat olika förslag att uppdelat klientelet på två eller flera anläggningar har utredningen av organisatoriska skäl och kostnadsskäl stannat för att förorda att anstaltsvården för de förvarade och internerade koncentreras till anstalten på Hall, vilken föreslås utbyggd från nuvarande 114 platser till 470. Utbyggnaden skall ske på följande sätt. Inom det nuvarande muromgärdade området, där det för närvarande finnes en sluten avdelning, skall byggas ytterligare en liknande sluten avdelning. Dessutom skall skapas ett liknande muromgärdat område med två slutna avdelningar, och mellan dessa båda anstaltsområden, det nuvarande och det nybyggda, skall ligga ett industri- och fritidsområde. Vidare skall till anstalten höra en särskild, nyuppförd byggnad, inrymmande administrationslokaler, medicinska behandlingslokaler, sjukavdelning, mottagningsavdelning och fast avdelning. Helt fristående från de nu nämnda byggnaderna skulle finnas öppna avdelningar med egna verkstäder och idrottsplats. Enligt förslaget skulle Hallanläggningens totala kapacitet med 37 platser överstiga det platsantal som för närvarande disponeras på nu befintliga säkerhetsanstalter. Personalplanen skulle omfatta 206 anställda, vilket i jämförelse med antalet tjänstemän vid nuvarande säkerhetsanstalter innebär en minskning med 29 befattningshavare. Därest strafflagberedningens förslag beträffande interneringsnämnden genomfördes, skulle nämndens kansli förläggas till anstalten utan ökning av det nyss angivna antalet befattningshavare. Härigenom uppkommer alltså en minskning med 4 tjänster.

Enligt av byggnadsstyrelsen gjorda preliminära beräkningar skulle kostnaderna för den föreslagna utbyggnaden av Hallanläggningen uppgå till 18 miljoner kronor. Härvid borde emellertid tagas i betraktande, att anstalterna i Norrköping, Karlstad, Kalmar och Västervik samt tre kolonier bleve friställda samt att man genom koncentrationen kunde räkna med en årlig besparing, som av utredningen uppskattats till minst 200 000 kronor. Av sistnämnda belopp avsåg, trots den föreslagna ansevärd förstärkningen av medicinsk och annan behandlingspersonal, ca 160 000 kronor lönekostnader.

Säkerhetsanstaltsutredningens förslag har mötts av instämmanden men även av stark kritik. Bl. a. har anförts att innan vårdutformningen prövas bör ställning ha tagits till strafflagberedningens förslag till framtida lagstiftning på området. Man har vidare pekat på att gränserna mellan den egentliga psykopatvården inom sinnessjukvårdens ram och vårdorganisationen för här ifrågavarande klientel är flytande. Särskilt starka har betänkligheterna varit mot att till Hall sammanföra ett så stort antal abnorma brottslingar som föreslagits. Storanstaltens alla nackdelar ur behandlingssynpunkt har ansetts väga tyngre än de ekonomiska fördelarna av en koncentration. Beträffande de föreslagna medicinskt inriktade behandlingsmetoderna har anmärkts, att det inte är säkert, att en förbättring i vårdresurserna utgör någon garanti för gynnsammare resultat. Förslaget säges bygga på en viss övertro på psykiatriens resurser i fråga om behandlingsme-

toder för resocialisering av ett psykopatbetonat brottslingsklientel. Även i övrigt riktas anmärkningar mot detaljer i förslaget. Bl. a. yppas tveksamhet och framföres invändningar mot förslagen om familjevård och inackorderingshem.

I flera av yttrandena förekommer förslag till andra lösningar av förevarande spørsmål. Huvudparten av dessa förslag går ut på att begränsa utbyggnaden av Hall till en eller annan avdelning av slutna karaktär innanför den nu befintliga muren samt någon avdelning av öppna karaktär.

Vid planerandet av den framtida vårdorganisationen för förvarade och internerade måste man självfallet utgå från storleken och beskaffenheten av det klientel som skall vårdas inom denna organisation. En viss osäkerhet kan härvid inställa sig med hänsyn till att strafflagberedningen, som har till uppgift att göra en allmän översyn av det straffrättsliga reaktionssystemet, överväger att föreslå vissa reformer av förvarings- och interneringsinstituten. Enligt de principuttalanden av strafflagberedningen som bifogats säkerhetsanstaltsutredningens förslag skulle bland annat minsta tiden för förvaring, som nu är ett år, höjas till två år. Därav kan följa både en ändrad sammansättning av klientelet och en minskning av antalet intagna, det senare med hänsyn till att domstolarna i vissa fall, då enligt nu gällande bestämmelser förvaring ådömes, skulle finna denna reaktionsform alltför sträng. En sådan inverkan av den tilltänkta lagreformen på antalet intagna är dock svår att beräkna — vartill kommer att strafflagberedningens förslag ännu icke är framlagt och än mindre behandlat av statsmakterna. Man måste vidare ta hänsyn till att totalantalet intagna under senare år oavbrutet stigit. Om denna ökning fortsätter, kan den motverka den minskning av antalet intagna som på andra vägar kan uppkomma. Det torde under alla förhållanden vara klart att antalet intagna även i framtiden kommer att betydligt överstiga det antal som för närvarande kan tagas emot på Hall.

Vad som nu sagts om inverkan av strafflagberedningens kommande förslag på klienteletets storlek gäller även den i vissa yttranden berörda frågan om gränsdragningen mellan den egentliga psykopatvården inom sinnessjukvårdens ram och förvarings- och interneringsinstituten. Även om det någon gång i en framtid kunde bli fråga om en förskjutning mellan dessa vårdområden — en fråga som departementschefen i detta sammanhang icke anser sig ha anledning att gå närmare in på — torde den såvitt nu kan bedömas icke heller få en sådan inverkan på klienteletets storlek att någon mera betydande del av förvarings- och interneringsklientelet skulle omhändertagas inom annat vårdområde.

Ur de synpunkter som nu angivits är alltså en avsevärd utbyggnad av Hall motiverad, även om viss försiktighet bör iakttagas vid bestämmandet av den slutliga storleken av anläggningen. En synnerligen vanskligen fråga är emellertid, om den av utredningen föreslagna utbyggnaden av Hall också ur vårdsynpunkt är den lämpligaste. Uppenbart är att utredningens förslag

ur många synpunkter har betydande fördelar. Huvudtanken däri är att koncentrera vårdorganisationen till en plats men att därvid bibehålla anstaltsbyggnader med olika grad av öppenhet och även bygga dem på sådant sätt att de ligger spridda inom ett tämligen stort område, varigenom varje anstaltsavdelning i viss mån får karaktären av en särskild enhet inom hela anläggningen. Härigenom skapas en effektiv anläggning för betydligt lägre kostnader — ej minst gäller det härvid driftskostnader — än vad som skulle fordras, om två eller flera fullständiga anstalter byggdes på olika platser. Å andra sidan kan man icke bortse från att en så stor anläggning som det här gäller för detta besvärliga klientel kan medföra olägenheter i flera hänseenden. Enligt departementschefens mening är det icke tillrådligt att nu i ett sammanhang binda sig för en så betydande utbyggnad av Hall som utredningen föreslagit. Man bör i stället pröva sig fram och i första hand göra en mera begränsad utbyggnad av anstalten. Sedan erfarenhet härav vunnits, torde man vid en senare tidpunkt lättare kunna bedöma, hur långt utbyggnaden av anstalten bör drivas.

Vid en sådan mindre långtgående utbyggnad av Hall synes i första hand komma i fråga att inom den befintliga muren, där nu en sluten avdelning för 66 intagna finnes, uppföra ytterligare en sluten avdelning för 72 intagna. Denna byggnad ingår i utredningens förslag, och det synes vara en ganska allmän mening bland remissorganen att denna byggnad utan olägenhet kan tillföras anstalten. Härför talar också enligt departementschefen att plats för denna byggnad redan tidigare beräknats och att den snabbt kan uppföras enligt redan föreliggande fullständiga ritningar. Kostnaden för denna byggnad har av byggnadsstyrelsen beräknats till 1 200 000 kronor, d. v. s. ca 16 000 kronor för vårdplats. Att kostnaden icke blir högre sammanhänger med att nuvarande ledningssystem och panncentral kan utnyttjas. Departementschefen vill ansluta sig till utredningens förslag i denna del och alltså tillstyrka att den angivna byggnaden uppföres.

Frågan om anordnande av verkstäder för det nytillkomna klientelet kommer att utredas av särskilt tillkallade sakkunniga, och förslag härom bör framläggas vid nästa års riksdag. Då verkstäder kan inrymmas i relativt enkla hus, torde de kunna färdigställas ungefär samtidigt med den nya slutna avdelningen. Vid den nyss berörda utredningen skall bl. a. även frågan om uppförandet av ett par nya öppna avdelningar vid Hallanstalten och anordnandet av erforderliga utrymmen för sjuka, mottagningsfall och isoleeringsfall övervägas. Då nu nämnda frågor redan varit föremål för undersökningar, hoppas departementschefen att även i dessa delar förslag skyndsamt skall kunna framläggas.

Uppförandet av den nya slutna avdelningen på Hall jämte de öppna avdelningar och andra särskilda vårdutrymmen, varom såsom nyss angivits ytterligare utredning bör ske, torde komma att medföra en viss avlastning för fångvården i dess helhet. Man kan alltså räkna med att, under förutsättning att klientelet inom detta vårdområde icke ökar mycket starkt, denna utbyggnad skall medföra dels att anstalter som är avsedda för andra

ändamål kan befrias från exspektantfall, tillhörande förvaringsklientelet, och dels att några av de för detta klientel nu använda anstalterna skall kunna frigöras för andra uppgifter. Den nu förordade utbyggnaden medför dock icke en så stor avlastning för andra grenar av fångvården som skulle ha blivit fallet, om utredningens förslag i dess helhet genomförts i snabb takt. Andra åtgärder blir därför erforderliga, och det hänvisas därom till vad som anföres under punkten 2 i det följande.

Då den nya avdelningen icke kan väntas bli färdig under nästa budgetår, är det icke erforderligt att nu äska medel för avlöningar till ytterligare personal eller för inredning och utrustning.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Göransson m. fl.* (I: 508) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén m. fl.* (II: 658), har hemställts, att riksdagen — med avslag å det i propositionen nr 170 framförda förslaget om anvisande av ett investeringsanslag å 1 200 000 kronor till utbyggnad av fångvårdsanstalten å Hall — måtte

1) till anskaffning och utrustning av tillfällig förläggning vid fångvårdsanstalten å Hall för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 511 000 kronor;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att till förstärkning av personalen vid anstalten å Hall i anledning av inrättande av nämnda förläggning medgiva anställandet av erforderligt antal befattningshavare; samt

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående uppförande av nya anstalter för förvarade och internerade, nämligen fristående kolonier och, i stället för ytterligare en slutna avdelning å Hall, en anstalt i Mellansverige med 75—100 platser, samt angående utbyggande av Håga sjukhus med omkring 50 platser och dess förseende med fullt tillfredsställande medicinsk utrustning (röntgen och kliniskt laboratorium) ävensom angående behovet av anordningar för omskolning och arbetsträning m. m. av här ifrågavarande klientel;

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionen I: 508.

Utskottet vill erinra, att chefen för justitiedepartementet genom beslut av Kungl. Maj:t den 23 april 1954 bemyndigats tillkalla särskilda sakkunniga för att utreda frågan om förnyelse av anstaltsbeståndet inom fångvården. Enligt sina direktiv skall de sakkunniga bl. a. ytterligare utreda frågorna om anordnandet av verkstäder för det nytillkommande klientelet vid Hall, om uppförandet av ett par nya öppna avdelningar vid denna anstalt och om anordnandet av utrymmen för sjuka, mottagningsfall och isoleringsfall. Vid utredningen härom bör även prövas personalbehovet för den utvidgade Hallanstalten. Under förutsättning att riksdagen i huvudsak biträder förevarande proposition måste man enligt statsrådsprotokollet, för att det skall bli möjligt att ta slutlig ställning till säkerhetsanstaltsutredning-

ens förslag, äga kännedom om de alternativ som kan komma i fråga. Utredningsarbetet bör inriktas på att även upprätta förslag till en eller flera sidoanstalter till Hall. Det synes enligt departementschefsanförandet ligga nära till hands att för förvaringsklientelet pröva en organisation med några anstalter i mellersta Sverige tämligen nära varandra. Genom en utbyggnad av säkerhetsanstalterna med ytterligare ungefär 200 platser, antingen på Hallområdet eller såsom sidoanstalter till Hall, och genom inrättande av kolonier, inackorderingshem och andra lämpliga öppna utrymmen anses behovet av anstalter för förvarings- och interneringsklientel bli i huvudsak tillgodosett. Förslag angående viss ytterligare utbyggnad av säkerhetsanstalterna bör kunna utarbetas i så god tid att det kan framläggas till nästa års riksdag. Under det fortsatta utredningsarbetet bör även den medicinska vården av förvarings- och interneringsklientelet beaktas. Till övervägande bör upptagas, huruvida sjukhusanläggningen på Håga bör ytterligare utbyggas och utrustas, eller om det kan vara lämpligare att för den medicinska vården vidtaga andra anordningar.

Genom att sakkunniga med dessa direktiv tillkallats synes syftet med utredningsyrkandet i motionerna I: 508 och II: 658 — att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående uppförande av nya anstalter för förvarade och internerade, nämligen fristående kolonier och, i stället för ytterligare en sluten avdelning å Hall, en anstalt i mellansverige med 75—100 platser, samt angående utbyggande av Håga sjukhus med omkring 50 platser och dess förseende med fullt tillfredsställande medicinsk utrustning ävensom behovet av anordningar för omskolning och arbetsträning m. m. av här ifrågavarande klientel — vara i det väsentliga tillgodosett. Utskottet finner sig därför sakna anledning att till bedömning upptaga detta yrkande i motionerna.

För att bilda sig en säkrare grundad uppfattning i frågan, på vilket sätt den nu aktuella utbyggnaden lämpligast bör ske, har utskottets vederbörande avdelning vid besök på Hall studerat terräng- och lokalförhållanden samt gjort sig underkunnig om hur anstaltsledningen och personalorganisationen på platsen ser på denna fråga. Med utgångspunkt från iakttagelserna vid besöket och vad utskottet i övrigt inhämtat vill utskottet anföra följande.

De sakkunniga skall ytterligare utreda frågorna om anordnandet av verkstäder och uppförandet av nya öppna avdelningar vid Hall. Då riksdagen inte bör föregripa resultatet av detta arbete, kan utskottet inte tillstyrka yrkandet i motionerna om en öppen förläggningsbyggnad och en verkstadsbyggnad.

I valet mellan den av departementschefen föreslagna permanenta och den av motionärerna föreslagna provisoriska slutna avdelningen förordar utskottet departementschefens förslag, vilket synes ur behandlingssynpunkt bättre lämpat för ifrågavarande klientel. Utskottet tillstyrker alltså i princip att den i propositionen föreslagna byggnaden kommer till utförande. Emellertid kan tvekan råda om det är lämpligt att med den begränsade utbyggnad, som nu är i fråga, förlägga byggnaden inom muren. Vid

en sådan förläggning — vilken också avsetts med motionärernas förslag — skulle nämligen idrottsplatsen, som torde vara av stort värde ur behandlingssynpunkt, spolieras, varjämte det kan befaras att svårigheter skulle uppkomma att hålla olika grupper av klientelet på önskvärt sätt åtskilda. Ehuru utskottet av chefen för byggnadsstyrelsen inhämtat vissa uppgifter om kostnaderna för antingen en förläggning av den föreslagna byggnaden utanför den befintliga muren, men inom särskilt stängsel, eller en flyttning av idrottsplatsen till annan på lämpligt sätt omgärdad plats, är det — med hänsyn även därtill, att den slutliga utformningen av Hallanstalten måste beaktas — icke möjligt för utskottet att härutinnan göra en bestämd rekommendation. Utskottet förordar därför att riksdagen dels anhåller, att Kungl. Maj:t ville taga frågan om förläggningen av den av utskottet tillstyrkta byggnaden under förnyat skyndsamt övervägande och därvid beakta önskvärdheten av att anstalten även i fortsättningen äger tillgång till lämplig idrottsplats, dels ock bemyndigar Kungl. Maj:t att bestämma, var byggnaden skall placeras.

Under åberopande av det anförda och då utskottet icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen i övrigt anført i förevarande sammanhang eller mot anslagsberäkningen hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 508 och II: 658, i vad de avser utredning angående uppförande av nya anstalter för förvarade och internerade m. m., icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 508 och II: 658, såvitt de icke behandlats under I., till *Utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall* för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna, vad utskottet anført rörande förläggningen av den av Kungl. Maj:t föreslagna byggnaden.

Driftbudgeten.

Andra huvudtiteln.

2:o) **Fångvårdsanstalterna: Anskaffning och utrustning av tillfälliga förläggningar.** Kungl. Maj:t har (punkt 2, s. 56—63) föreslagit riksdagen att till Fångvårdsanstalterna: Anskaffning och utrustning av tillfälliga förläggningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 1 015 000 kronor.

Under föregående punkt har föreslagits en utbyggnad av anstaltsorganisationen för förvarings- och interneringsklientelet. Emellertid har departe-

mentschefen inte ansett lämpligt att förorda en så omfattande utbyggnad som avsetts i det framlagda kommittébetänkandet. Eftersom antalet platser vid ett visst slag av fångvårdsanstalter direkt inverkar på platsutrymmet inom fångvården i dess helhet, har detta ställningstagande givit särskild anledning att upptaga frågan om möjligheterna att på annat sätt vinna en avsevärd ökning av antalet vårdplatser inom fångvården.

Denna fråga har enligt departementschefen en mycket allvarlig karaktär på grund av den snabba ökning av fångantalet som ägt rum under de allra senaste åren. Denna ökning, som givetvis beror på en stegring av brottsligheten, är den senaste fasen i en märklig utvecklingskurva som har sin motsvarighet i hela den västerländska kulturkretsen. Under de senare krigsåren utvisade fångantalet en kraftig stegring. Efter fredens inträde sjönk antalet hastigt, men sedan har åter en mycket betydande ökning inträtt. Det årliga medelantalet intagna har stigit från ett bottenläge på omkring 2 000 år 1948 till över 3 000 år 1953, alltså en ökning på mer än 50 %, varav drygt hälften faller på de tre senaste åren.

Denna stora och hastiga ökning av fångantalet har nu, liksom under kriget, vållat en beklaglig överbeläggning på våra anstalter trots att ett ganska stort antal nya vårdplatser tillkommit genom inrättande av ett flertal kolonier under de senaste åren. När den ökade beläggningen ännu inte visat någon tendens att avtaga, synes det nödvändigt att möta den med ytterligare åtgärder. Fångantalets snabba fluktuationer och behovet av ett ingripande med omedelbar verkan gör det motiverat att därvid tillgripa anordningar av mera provisoriskt slag vid sidan av den pågående utbyggnaden av det permanenta anstaltssystemet. Strafflagberedningen har i sitt betänkande om verkställighet av frihetsstraff förordat, att man i en dylik situation skulle anordna förläggningar för skogsavverkning, vägarbete och andra produktiva arbetsuppgifter. Sådana mera tillfälliga anordningar i stil med dem som användes för bekämpande av arbetslöshet skulle ge fångvården ett praktiskt och smidigt instrument, som hastigt kan anpassas efter föreliggande behov. Systemet har redan prövats i mindre skala inom fångvården och erfarenheterna därifrån är goda.

Det synes alltså enligt departementschefen i princip vara lämpligt att tillgripa en sådan anordning i den föreliggande situationen, och det gäller då att konstatera, huruvida det föreligger praktiska möjligheter för dess genomförande. Denna fråga har utretts inom justitiedepartementet. Den första förutsättningen är, att det finns ett större antal interner på slutna anstalter, som lämpligen kan hänvisas till öppen vård. Departementschefen har på hösten 1953 låtit inhämta uppgifter från samtliga anstaltschefer om klienteletts sammansättning. Dessa uppgifter ger vid handen, att det finns avsevärda möjligheter till en utbyggnad av den öppna vården. Vidare gäller det att konstatera, i vad mån lämpliga arbetstillfällen och nödiga förläggningsbyggnader kan anskaffas utan dröjsmål. Från vederbörliga statliga myndigheter har inhämtats, att även dessa förutsättningar föreligger.

På grundval av dessa uppgifter har inom justitiedepartementet upprät-

tats en promemoria med en av arbetsmarknadsstyrelsen utarbetad V. P. M. såsom bilaga. Detta förslag innebär, att det skulle anordnas sju förläggningar med plats för sammanlagt 210 interner och med en personaluppsättning av samma typ som tillämpas vid fångvårdens öppna kolonier. Vid den re-missbehandling av nämnda departementspromemoria som skett har det icke framförts några invändningar i mera väsentliga delar. Med anledning av vad fångvårdsstyrelsen anfört i fråga om bättre inventarieutrustning och inrättande av industriell drift vid vissa förläggningar m. m. framhåller departementschefen att ifrågavarande förläggningar skall givas karaktären av provisoriska arbetsförläggningar och icke bör erhålla en högre standard än som vanligen brukas vid liknande, av arbetsmarknadsstyrelsen anordnade läger. Med hänsyn till att de intagna — i motsats till vanliga arbetare — är hänvisade till endast de resurser, som förläggningen erbjuder, bör dock de hygieniska anordningarna kunna förbättras genom uppförande av en enklare bastu. Förläggningarna skall placeras på sådana platser där det finns produktiva arbetsuppgifter, varför några verkstäder icke bör inrättas där. Det förut-sattes, att utväljandet av de intagna som skall placeras på nu avsedda förläggningar sker med hänsyntagande till deras lämplighet för ifrågakommande grovarbeten.

Departementschefen förordar, att inköp sker för fångvårdens räkning av de för ändamålet behövliga barackerna. Det föreslås att medel anvisas för sju tillfälliga barackförläggningar, anordnade i huvudsaklig överensstämmelse med vad arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit. Kostnaden för iordningställande av en anläggning beräknas till 120 000 kronor. Härtill lägges ett belopp av 5 000 kronor för bastuanordning och 20 000 kronor för klädesutrustning. För sju förläggningar erfordras sålunda 1 015 000 kronor. Av sist-nämnda belopp avser i runda tal 705 000 kronor kostnader för inköp och uppförande av baracker samt 310 000 kronor kostnader för inköp av inventarier och annan utrustning. För ifrågavarande kostnader av engångsnatur anses under förevarande anslagspunkt böra begäras ett särskilt reservationsanslag å 1 015 000 kronor.

Under en följande anslagspunkt bör enligt departementschefen anslag vidare äskas för de med driften av förläggningarna förenade kostnaderna. Medel anses därvid böra beräknas såväl till avlöningar åt den personal, som befunnits erforderlig för placering direkt på förläggningarna eller i succession för befattningshavare som dit överflyttas från annan anstalt, som till löpande omkostnader. Ifrågavarande befattningshavare, som med hänsyn till anställningens tillfälliga natur bör vara extra tjänstemän, utgöres av 7 föreståndare Cg 21, 7 överkonstaplar Cg 14, 28 vaktkonstaplar Cg 12 och 7 ekonomibiträden Cg 8. Avlöningskostnaderna för dessa befattningshavare, inberäknat visst belopp för vikariatsersättning samt för sedvanliga arvoden åt läkare enligt provinsialläkartaxan, uppskattas till ca 500 000 kronor för år. Det årliga medelsbehovet för löpande omkostnader uppskattas ungefärligt till 365 000 kronor. Genom att till sagda anslag från fångvårdensanstaltarnas omkostnadsanslag överföra vissa utgifter (t. ex. för utspisning, hälso- och

sjukvård m. m.) kommer motsvarande besparing, beräknad till omkring 200 000 kronor per år, att uppstå å sistnämnda anslag.

För de arbeten som för andra myndigheters räkning kommer att utföras vid ifrågavarande förläggningar skall fångvården uppbära ersättning enligt vanliga avtalsenliga löner. Storleken av de intagnas arbetsprestationer och därmed inkomsterna av deras arbete växlar emellertid avsevärt mellan olika slag av grovarbeten, beroende dels på arbetstidens olika längd under sommar och vinter och dels på den kortare eller längre tid som erfordras för att ovan arbetskraft skall förvärva tillräcklig vana i arbetet. I vägarbete blir därför prestationerna i regel större än i skogsarbete. Det är på grund härav icke möjligt att i nuvarande läge uttala sig mera bestämt om storleken av de inkomster, som kan förväntas inflyta. Enligt en mycket approximativ uppskattning synes man — efter avdrag av arbetspremier till de intagna och kostnader för hållande av redskap m. m. — kunna räkna med en ökning av fångvårdens inkomster uppgående till ca 50 000 kronor för år. Härtill anses hänsyn böra tagas vid beräklandet för nästa budgetår av den under upp- börd i statens verksamhet uppförda inkomsttiteln »Inkomster vid fångvården».

Till spörsmålet om sättet att tillgodose förläggningarna med personal (stationär eller annan) anses icke böra tagas ställning i detta sammanhang. Departementschefen förutsätter, att denna fråga i de särskilda fallen löses med beaktande av samtliga på densamma inverkan omständigheter.

Med hänsyn till att beläggningen å fångvårdens anstalter regelmässigt plägar nedgå under våren samt till att viss tid åtgår för det förberedande arbetet med planering av de nya förläggningarna m. m. anses icke nödigt att begära anslag för nu ifrågavarande ändamål förrän fr. o. m. nästa budgetår.

Det förutsättes få ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med att anslagen ställes till fångvårdsstyrelsens förfogande utfärda vederbörliga dispositionsföreskrifter.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Göransson m. fl.* (I: 509) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén m. fl.* (II: 659), har hemställts att riksdagen måtte med bifall till anslagsäskandena under förevarande och nästföljande punkt besluta, att anslagen efter Kungl. Maj:ts närmare beprövande får användas till tillfälliga förläggningar även av andra typer och till annan kostnad per förläggning än Kungl. Maj:t föreslagit.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionen I: 509.

Utskottet. Kungl. Maj:t har såsom en snabbt genomförbar lösning av frågan om en avsevärd ökning av antalet vårdplatser inom fångvården föreslagit anordnandet av sju tillfälliga barackförläggningar med plats för sammanlagt 210 interner. Vad departementschefen anfört om den närmare ut-

formningen av förläggningarna förefaller utskottet i huvudsak lämpligt och ur kostnadssynpunkt rimligt, varför utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag.

Emellertid påverkas, såsom i motionerna I: 509 och II: 659 framhålles, möjligheterna att på detta sätt minska överbeläggningssvårigheterna inom fångvården av ett flertal tämligen osäkra faktorer, såsom tillgången på lämpliga arbetsobjekt och tillgången på lämplig arbetskraft bland internerna. Utskottet finner därför i likhet med motionärerna välbetänkt, att Kungl. Maj:t beredes möjlighet att utnyttja förevarande och under nästföljande punkt avsett anslag med viss smidighet, exempelvis genom att inköpta baracker uppföres intill någon redan befintlig fångvårdsanstalt i syfte att bereda de intagna arbete vid anstalten och om omständigheterna gör detta önskvärt, i dess närhet, eller att antalet intagna vid varje förläggning i någon utsträckning varieras. Av denna anledning förordar utskottet, att på Kungl. Maj:t må ankomma att inom ramen för anvisade anslagsbelopp i särskilda fall, då så befinner lämpligt, medgiva användning av ifrågasvarande båda anslag till anordnande av öppna förläggningar jämväl av annan typ och storlek än som i propositionen förutsatts.

Under återopande av det anförda och då utskottet icke funnit anledning till erinran mot departementschefens förslag i övrigt hemställer utskottet, att riksdagen må

a) till *Fångvårdsanstalterna: Anskaffning och utrustning av tillfälliga förläggningar* för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 1 015 000 kronor;

b) beträffande dispositionen av anslaget i anledning av motionerna I: 509 och II: 659 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anför.

3:o) *Fångvårdsanstalterna: Driftkostnader för tillfälliga förläggningar*. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 3, s. 63) och under återopande av vad utskottet under punkten 2 i detta utlåtande anför hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) till *Fångvårdsanstalterna: Driftkostnader för tillfälliga förläggningar* för budgetåret 1954/55 anvisa ett anslag av 865 000 kronor;

b) beträffande dispositionen av anslaget i anledning av motionerna I: 509 och II: 659 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan under punkt 2 anför.

Stockholm den 14 maj 1954.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlön, Iwar Anderson, Näs gård, Gillström, Alfred Nilsson, Näsström, Påls-son, Hesselbom, Einar Persson, Edvin Thun, Bergh, Holmqvist och Sunne; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malm-
borg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Ståhl, Rubbestad, Åkerström,
fröken Elmén, herrar Petterson i Degerfors, Persson i Växjö, Onsjö, fru
Ericsson i Luleå, Birke och fröken Ager.